

na tisk in članstva v knjižnih družbah (Družba sv. Mohorja, Slovenska Matica in Novice).

Obmejnost: Milan Bufon razmišlja o nekaterih vidikih obmejnih regij na primeru Istre kot specifičnem historičnem in kulturnem območju. Vladimir Klemenčič osvetljuje probleme regionalne diferenciacije in regionalizma v Sloveniji s posebnim poudarkom na regionalnih posebnostih. Prikazani so značaji in problemi regionalizmov na jugozahodnem delu Slovenije, na Goriškem in Koprskem ob slovensko-italijanski meji. Bojko Bučar piše o čezmejnem in mednarodnem sodelovanju evropskih subnacionalnih regij.

Pomorstvo: Flavij Bonin piše o beneški vojni proti tunizijskim gusarjem. Nadja Terčon prikazuje organizacijo pristaniške in pomorskosanitetne službe v avstrijski oz. Avstro-Ogrski monarhiji, kot jo je določil zakon iz leta 1851 in je veljala vse do propada države. Bogdana Marinac piše o pomorskem krstu kot iniciacijskem obredu, ki ga poznajo na ladjah številnih narodov, tudi na slovenskih. Po 2. svetovni vojni so ga slovenski pomorščaki prenesli tudi na kopno, v Piran. Avtorica navaja nekaj opisov pomorskega krsta na ekvatorju iz različnih obdobj, nato pa prikaže spreminjanje posameznih elementov pomorskega krsta v zgodovini in njihovo simbolnost.

Istrijski jezikovni in kulturni otoki: Nelida Milani - Kruljac piše o istrskem življenjskem prostoru in komunikaciji, o dvojezičnosti in plurikulturalizmu. Goran Filipi je orisal istriotske govore v južni Istri; istriotski idiomi so prikazani v kontekstu drugih istrskih narečij. Luisa Punis objavlja istriotske mikonime, Goran Filipi pa ptičja imena v istriotskih govorih. Barbara Buršič - Giudici oriše zgodovino mesta Šišan od prazgodovine do današnjih dni. Objavlja tudi priimke družin iz župnijskega arhiva. Srda Orbanic in Nataša Musizza - Orbanic poskušata podati antropološko - jezikoslovno analizo poezije treh istrskih pesnic. Vera Glavinic pa obravnava istrske pesnike, ki se izražajo v istriotščini, od najstarejših do najmlajših. Dario Marušič prikazuje stanje razvoja ljudskega glasbenega izročila v krajih južne Istre z istriotsko govorečim prebivalstvom. Posebni poudarek je na vilotah, ki so eden najpomembnejših sestavin istrskega glasbenega izročila. Franco Crevatin piše o rovinjskem narečju.

Zapiski in gradivo: Petar Strčić objavlja osnutek kronološkega pregleda zgodovine hrvaške Istre, ki temelji na najnovejših znanstvenih dosežkih hrvaških in tujih zgodovinarjev. Maja Žvanut prikazuje poreklo in rod Beatrice Dornberg, matere goriškega državnika in diplomata 16. stoletja Vida Dornberga. Branka Berce - Bratko piše o potencialih in možnostih razvoja turizma na obali in v zaledju.

Sledijo poglavja: Delo naših zavodov in društev, Ocene in poročila in Obletnice.

Mojca Ravnik

Ondile čez stari vrh. Bani: zgodovina kraškega naselja skozi stare katastrske mape, listine in pričevanja. Trst, Slovensko kulturno društvo Grad-Bani 1993. 188 str., ilustr. Knjiga je objavljena dvojezično, v slovenščini in v italijanščini.

Knjiga *Ondile čez stari vrh* je krajevna monografija, delo širokega kroga sodelavcev. Uredila jo je domačinka Kristina Kovačič, po poklicu učiteljica, ki jo že poznamo po etnoloških razpravah in raziskavah.

Knjigi na pot je Ace Mermolja postavil širši okvir sodobnih tokov v zgodovino pisju, ki se obračajo stran od politike in velikih dogodkov k vsakdanjemu življenju brezimnih ljudi. Tu se zgodovino pisje srečuje z drugimi sorodnimi strokami, tudi z etnologijo. "Drobna vasica, kot so Bani, lahko torej postane predmet raziskav, ki niso le nekaj obrobne in skoraj folklorne. Iz življenja družin, načina poljedelstva, pridelkov, iz vsakodnevnega boja za preživetje, iz ženitev in smrti, iz katastrskih knjig razbiramo lahko kompleksno sliko majhne družbene skupine, ki živi iz sebe in se hkrati povezuje s širnim svetom." (str.7) Milan Pahor pa je v spremni besedi zapisal, da krajevne monografije, ki jih je že cela vrsta in ki jih z izredno prizadevnostjo in uspešno izdajajo slovenska društva, šole in ustanove v Italiji, "sestavljajo mozaik krajevne zgodovine in na njihovi podlagi bi lahko začeli pisati širšo monografsko publikacijo o Slovencih na Tržaškem ali celo o Slovencih v Italiji, ki je še nimamo, bi jo pa potrebovali zase in za sosede."(str.9) Ta dela tudi dokazujejo, da so Slovenci v Italiji sami sposobni pisati o sebi.

V prvem članku piše Samo Pahor o nastanku in starejši zgodovini Banov. Naselju lahko najdemo izvor v naselitvi družine, po kateri je naselje dobilo ime in ki se v dokumentih pojavlja od leta 1619 dalje. Avtorju se zdi sprejemljiva domneva, da je prvi Matija Ban bil naslednik Pavla Bana s Proseka. Kasneje so s porokami prišli v vas drugi priimki. Samo Pahor nato povzame demografski razvoj naselja od leta 1818 do 1951, predstavi glavni gospodarski panogi poljedelstvo in živinorejo, njune sledove v ledinskih imenih (npr.Ograda vecchia, Pod orenco, Staje) in nekatere značilnosti vaškega stavbarstva.

Enrico Halupca v članku z naslovom Poročstvo pri Licuselu predstavlja listino iz leta 1139 (v prepisu se je ohranila v Mestni knjižnici v Trstu) o mejnem sporu med tržaško občino in devinskim gospostvom. Naselje Licusel se je, kot piše Samo Pahor, nahajalo blizu vasi Bani.

Pavel Stranj piše o zgodovinskem okviru, razvoju in pomenu katastrskih map, dragocene dediščine preteklosti. Članek je zgoščen pregled značilnosti in izvedbe terezijanskega, jožefinskega in franciscejskega katastra. Razlaga tudi mere, oznake in barvno simboliko franciscejskega katastra, ki je od vseh najbolj izdelan.

Marta Verginella je v članku z naslovom Vse poti so vodile v Trst prikazala gospodarsko stanje, zaposlitev, stike z mestom, spore z oblastmi, oporočne navade in dedno pravo. Pri tem se je opirala na opis katastrskega popisovalca iz leta 1829 o davčni občini Bani na eni strani, na drugi strani pa na listine, ki jih hranita družinska arhiva dveh banovskih družin.

Aleksej Kalc je prispeval članek o banovskem vinogradništvu v 18. in 19. stoletju. V Banih je sicer kmečko gospodarstvo slonelo na ornem poljedelstvu in pašništvu oziroma živinoreji. Ob teh dejavnostih pa so že prvi prebivalci vasi gojili tudi vinsko trto. Avtor se je osredotočil na dva sklopa dokumentov, na zemljiški in franciscejski kataster (t.i.terezijanski in jožefinski za to območje nista bila izdelana) in na opisni in cenitveni operat iz let 1826 oz.1829 ter na serijo popisov vinskega pridelka iz leta 1749, nastalih v zvezi z upravnim posegom, katerega namen je bil zaščititi tržaške vinograde pred tujo konkurenco.

Pavle Merku piše o banovskih mikrotoponimih. Seznam je sestavil po zvočnih zapisih, ki jih je na trak zbrala Kristina Kovačič pri osemdesetletni vaščanki. V primerjavo

je dodal tudi zapise s karte in seznama Tržaško ozemlje, Ljubljana - Trst 1978. Sestavil je tudi seznam parcel z ledinskimi imeni iz zemljiške knjige iz leta 1834, skupaj z imeni, ki mu jih je posredoval Samo Pahor.

Pavle Merku objavljaja tudi podatke o Banih za leto 1905, o upravi in ustanovah, o trgovini in poklicih, o hišnih lastnikih in družinskih imenih.

Pavle Vidau piše o družinskih imenih. Po njih sklepa o razvoju vasi in gospodarskih panogah v posameznih njenih predelih (npr. Uočárjeve, Kovačeve, Zedárjeve). Kot pravi avtor, je večina hišnih imen samo preoblikovan priimek ali ime v vaško narečno rodbinsko obliko, druga pa odražajo kako posebno značilnost v družini, neko odliko ali posebno družinsko zanimivost - hibo.

Peter Furlan je napisal članek o kraški hiši. Po njegovem Bani ne sodijo v tipologijo izrazite kraške hiše, kot tudi ne primorsko - istrske vasi. Znanost in védenje o gradnjah so pri Banih prilagodili na osnovi gradbeniških usmeritev, ki so značilne za dve geološki področji: apnenčasto na Krasu in peščenjakovo v Bregu. Opiše značilnosti kraške hiše in dva tipa urbanega sistema kraških vasi. Po njegovem se umetniška, zgodovinska in kulturna vrednost kraških hiš izgublja, izginja tudi krajinska podoba, ki jo ustvarja kraška arhitektura.

Avtor je objavil tudi seznam lastnikov leta 1823 na podlagi uradnega seznama stavb v davčni občini Bani.

Enrico Halupca je napisal tudi članek o občinskem vodnjaku pri Badalučki. Star, neprimeren vodnjak je bil sicer zgrajen že proti koncu 18.stoletja, novega pa so gradili od leta 1843, ko sta se predstavnika vasi obrnila na predstojnika mestnega okrožja, ki naj občinsko upravo obvesti o problemu pitne vode pri Banih, pa do leta 1850. Avtor z izvirnimi listinami slika "dolgo in težavno birokratsko pot" te gradnje.

Dušan Kalc je napisal članek z naslovom Kjer so regljale žabe. Pripoveduje o treh vaških kalih - o "starem kalu" zunaj vasi, o "kalu v Stajah" sredi vasi, ki ima najzanimivejšo zgodovino, in o tretjem, "Gospodovem", pri katerem se je napajala živina krajevne gospode. Avtor je z navedbami spominov vaščanov živo upodobil kal kot središče vaškega življenja, predvsem otroških iger in zabav.

Kristina Kovačič je pod naslovom Spomini in podobe iz vaške preteklosti objavila fotografije vasi, vaščanov in dogodkov od leta 1900 do 1991. S komentarjem, povzetim po terenskem gradivu, nas ob njih opozarja na stavbe (cerkev Sv. Florijana, gostilna Pri roži, društvena krčma, kasarna), vaške prostore (pogled na vas, Staje, kal, sredi vasi, Gorenji borjač, na plesu), nošo (dekleta v mandrijerski noši), dogodke (praznovanje v vili Bidischini-Burgstaller, vaški ples) in celo posamezne vaščane (npr. vaška otročad) in drugo.

Pod naslovom Let nazaj, ma še pred uno uejsko...so objavljena besedila v narečju, ki so jih pri treh najstarejših vaščanih posneli banovski otroci pod vodstvom Neve Husu-Čukove in Kristine Kovačič in s strokovno pomočjo Pavla Merkúja.

Na koncu knjige je slovar narečnih izrazov in drugih manj znanih besed.

V prilogi, ki jo je izdelal Samo Pahor, najdemo še zemljevid posestnikov in ledinskih imen iz leta 1822 in rodovnik družine Ban (1619-1794).

Knjiga je etnološko izredno zanimiva. Po eni strani slika način življenja v kraški vasi, po drugi strani pa nas seznanja z najpomembnejšimi viri za raziskovanje, predvsem z gradivom, ki ga hranijo tržaški arhivi in knjižnice (Diplomatski arhiv mestne knjižnice

v Trstu, Župnijski arhiv Opčine, Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici, Državni arhiv, Zemljiški kataster, Zgodovinski arhiv tržaške občine), pa tudi domači arhivi pri družinah. Posebna vrednost knjige so lepe, zgovorne fotografije.

Mojca Ravnik

Kulturno društvo Route Kolonkovec. 12 let delovanja. Trst, Kulturno društvo Rovte - Kolonkovec 1991. 155 str., ilustr. Knjiga je objavljena dvojezično, v slovenščini in italijanščini.

Knjiga je izraz navade slovenskih društev, šol in ustanov v Italiji, da pomembne obletnice, poimenovanja in druge svečane dogodke počastijo s knjigami o njihovem kraju. K sodelovanju navadno povabijo domačine, ljubitelje in strokovnjake, zato je tudi vsebina vedno zanimiva in raznovrstna, ne glede na to, ali je v celoti znanstveno temeljita, ali bolj osebno čustvena in domoljubna. Z vsako tako knjigo je podoba Slovencev v Italiji bolj izpopolnjena. Še posebej za etnologijo so ta dela zelo pomembna.

Tudi v tej knjigi so, kot na njenem začetku pove uredniški odbor, skušali "strniti nekaj zgodovine in delno opisati naš življenjski razni podatki, ki vežejo te kraje in ljudi, ki so tod živeli, delali in ustvarjali." (str.9)

Zgodovinsko geografsko je področje opisal Aleksander Kriščjak. Zgodovina Kolonkovca odseva zgodovino tržaških predmestij, ki so v preteklosti nudila mestu kmečke pridelke in razne storitvene dejavnosti, nato pa so se vse bolj izenačujoče vtapljala vanj. Vendar imajo ti tržaški slovenski predeli še vedno posebnosti, ki jih urbanistične in gospodarske spremembe še niso povsem uničile.

Razvoj naselij ob robu mesta je bil vedno povezan z mestnimi potrebami. Kolonkovec, ki je kot naselje začel nastajati v drugi polovici 18. stoletja, se je močneje razvil šele v naslednjem stoletju zaradi povečanega povpraševanja po kmetijskih pridelkih z vrtnarij. Tu so bili ugodni pogoji za rast radiča, solate, trte, fižola, graha, koruze, krompirja, sadnega drevja, do leta 1929, ko je bila znana zmrzal, tudi za oljke. Poleg vrtnarjev in kmetov so bili prebivalci še prevozniki, zidarji in perice. Vsak od teh je razvil svoj način življenja. Industrijski razvoj po drugi svetovni vojni je vse to bistveno spremenil, mnogi so si poiskali nov poklic, delež slovenskega prebivalstva se je zmanjšal, le še nekaj se jih ukvarja z vrtnarstvom. Do prve svetovne vojne je bilo tu živahno kulturno življenje, ki ga je fašizem hotel zadušiti. Leta 1927 so bila razpuščena vsa slovenska društva, v tridesetih letih je bila prepovedana vsakršna kulturna dejavnost. Po koncu druge svetovne vojne pa je vse to ponovno zaživelo.

Avtor na koncu ugotavlja: "Kar v današnjih časih zaskrblja nekatere domače prebivalce, ki se še bavijo z obdelovanjem zemlje ali pa so si še ohranili svoje posestvo, so nove razlastitve, ki se že nekaj časa napovedujejo." (str.36) Vendar pa so razlastitve v okviru urbanizacijskega razvoja v preteklosti že napravile nepopravljivo škodo.

O vrtnarstvu kot značilni gospodarski dejavnosti na Kolonkovcu piše Majda Kodrič. Članek temelji na razgovorih avtorice z vrtnarji o tem, "kako se je prenavljalo vrtnarjenje v tem predelu tržaškega predmestja v teku 20. stoletja vse do danes in hkrati ohranjalo nekatere svoje temeljne značilnosti." (str.40) Začetni časovni mejnik prispevka so prva desetletja tega stoletja, ko se je začelo vrtnarstvo na Kolonkovcu intenzivneje